

УДК 657

Гевчук А. В.
*кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький фінансово-економічний університет*

Hevchuk A. V.
*Ph.D (Economic Sciences), Associate professor,
Vynnytsia University of Economy and Finance, Vynnytsia*

ЕВОЛЮЦІЯ ТА КОНЦЕПЦІЇ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. У статті досліджено історичний процес розвитку бухгалтерського обліку розрахунків щодо еволюційних підходів визначення сутності бухгалтерських рахунків та їх застосування в господарській діяльності під час відображення розрахунків. Розглядаються проблеми способів розуміння, трактування основних принципів і концепцій бухгалтерського обліку розрахункових операцій, які покладені в основу базової моделі обліку в Україні: якісні характеристики інформації, категорії обліку, методологічні рівні побудови, об'єкти і суб'єкти обліку; прийняття умовностей обліку (історичність, періодичність, консерватизм); елементи звітності; процедури обліку.

Ключові слова: еволюція, концепція, розрахунки, бухгалтерський облік, підприємство, звітність, інформація, рахунки.

Вступ та постановка проблеми. Розрахунки між контрагентами залежно від виду діяльності та їх розміру займають вагомe місце в балансі підприємства. Циклічність розвитку економіки з періодичними спадами та кризами приводить до погіршення стану розрахунків між господарюючими суб'єктами. Неплатоспроможність підприємств викликає нарощування обсягів заборгованості. Тому сьогодні важливою є якісна організація бухгалтерського обліку, аналізу та контролю, оскільки це сприяє упорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних про операції з дебіторами, а також забезпечує мінімальні гарантії щодо реальності, повноти і законності наведених відомостей про розрахунки для користувачів фінансової звітності.

На всіх етапах історичного розвитку бухгалтерського обліку він розвивався як динамічний процес (проведення платежу до, одночасно чи після одержання товарів, робіт, послуг) і, з іншого боку, як статичний стан, тобто заборгованість між суб'єктами розрахунків.

Починаючи з ХХІ ст., століття розвитку інформаційного суспільства, питання кризи довіри до бухгалтерського обліку зайняли провідне глобальне місце не тільки на території України, але й в усьому світі. Це пов'язано з кредитом недовіри, що постійно відбувається у великих ком-

паніях та підприємствах. У кризовій обстановці головним завданням бухгалтерського обліку розрахункових операцій є: дотримання встановлених правил розрахункових відносин; своєчасне документальне оформлення розрахункових операцій; своєчасне і достовірне ведення аналітичного і синтетичного обліку розрахунків.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, підкреслимо необхідність удосконалення всіх складників обліку для більш коректного відображення на сучасному етапі історичного обліку розрахунків у системі управління підприємством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З плином часу та трансформацією умов господарювання змінювалися і погляди дослідників на призначення обліку. Дослідженням проблемних питань організації обліку та контролю розрахунків займалися М.Д. Білик, І. Буфатина, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, С.Ф. Голов, Т.В. Гончаренко, Л.В. Городянська, І. Демченко, В.І. Єфіменко, В.П. Завгородній, В. М. Івахненко, Я.І. Костецький, В.М. Костюченко, М.В. Кужельний.

Незважаючи на ґрунтовні теоретичні та практичні дослідження питань організації обліку та контролю управління розмірами поточних розрахунків, зокрема такими їх видами, як заборгованість за товари, роботи, послуги,

останнім часом поза увагою науковців залишилися практичне застосування історичного міжнародного досвіду та з урахуванням усіх видів розрахунків. Слід зауважити, що нині серед дослідників немає єдиного підходу стосовно визначення ролі та призначення бухгалтерського обліку на мікро- та макрорівнях.

Метою статті є теоретичне осмислення історичного досвіду розвитку обліку розрахунків, узагальнення наукової думки і вітчизняного досвіду для збагачення концепції обліку розрахунків як на первинному етапі, так і з урахуванням перспективи розвитку.

Результати дослідження. Бухгалтерський облік є однією з основних функцій загального циклічного процесу управління господарськими операціями, що відбуваються в основних сферах діяльності підприємства – інвестиційній, постачальницькій, виробничій, збутовій тощо, процесу, що об'єктивно є і здійснюється стосовно кожної окремої сфери завдяки взаємозв'язку всіх функцій управління [1]. Ізолювання бухгалтерського обліку від інших процесів, котрі відбуваються на підприємстві та забезпечують його ефективне функціонування та розвиток, є неможливим. Політика стосовно обрання організаційних форм обліку та вирішення інших важливих для підприємства питань, таких як методика оцінювання зобов'язань, визначення строків корисного використання необоротних матеріальних активів, не є прерогативою лише бухгалтерського обліку, вони мають загальноекономічне значення.

Еволюцію бухгалтерської думки можна подати як поступове перетворення від конкретного розуміння господарювання до все більш абстрактного для якомога ефективнішого управління ним. Незважаючи на глибоке вивчення бухгалтерського обліку, сьогодні у науковців немає чітко виокремленої дати або ж навіть періоду його виникнення. Є лише низка поглядів та припущень щодо зародження бухгалтерської думки:

- 1) 6000 років тому, коли люди почали цілеспрямовано реєструвати факти господарського життя;
- 2) 500 років тому – вийшла книга Луки Пачолі, з того часу почалося осмислення обліку;
- 3) 100 років тому, коли з'явилися перші теоретичні конструкції у сфері бухгалтерського обліку;

Як правило, виникнення бухгалтерського обліку нерозривно пов'язують із появою облікових реєстрів. Проте до появи писемності всі факти господарського життя зберігалися у пам'яті однієї людини, що свідчить про зародження бухгалтерської думки задовго до появи записів про господарське життя. Але з часом розвиток господарського життя привів до того, що обсяги фактів здійснених операцій не могли поміститися в пам'яті однієї людини, водночас розвиток цивілізації зумовив появу писемності, яка дала змогу реєструвати їх. Таким чином, можна припустити, що бухгалтерська думка, хоч і найпростіша її форма, зародилася з початком різних первіснообщинних форм господарювання.

Перші торгові операції були зареєстровані в Шумері близько 3600 р. до н.е. З 3200 р. до н.е. там виникло рахівництво на глиняних табличках. У Стародавньому світі існувала ціла низка носіїв бухгалтерської інформації: таблички зі слонової кістки, глиняні таблички, папіруси, чашки, мідні дошки, воскові таблички, ножі, перагент тощо. У Стародавньому Єгипті зафіксовано здійснення господарських операцій у чіткій хронологічній послідовності, а в Стародавній Греції та Римі господарське життя мало відображення в спеціальних книгах, що свідчить про поступовий розвиток бухгалтерії. Слід також відмітити, що в ті часи бухгалтерський облік – це передусім облік фактично наявних об'єктів, тоді як із розвитком бухгалтерський запис набув більш непрямого змісту [2].

Відомий вчений Д. Стоун писав, що «рахунковедення виконує важливу функцію у загальному плані господарської роботи – воно діє організаційно, сприяючи встановленню порядку і спонукаючи до кращої постановки справи. Особливо рахунковедення стає у нагоді у справі організації контролю. Не можна бути впевненим в успіху господарських починань, якщо не стежити за тим, як виконується господарська робота, і якщо не попереджувати і не виявляти усілякі неправильності і зловживання.

Значення рахунковедення полягає в тому, що воно є одним із найбільш дієвих засобів господарського контролю» [3]. Отже, на думку Д. Стоуна, облік слугує засобом контролю.

Таким чином, можна стверджувати, що система бухгалтерського обліку протягом усіх часів свого існування постійно змінюється та модернізується, змінюються також акценти.

Відомий представник німецької школи професор І. Шротт вказував, що облік є наукою про систематичний запис господарських операцій і про контроль цих операцій [4]. Таким чином, вчений акцентував увагу на контрольній функції бухгалтерського обліку. Панувала думка, що облік встановлює, з одного боку, порядок виявлення майна господарства, змін цього майна і результатів цих змін, а з іншого боку, принципи і порядок взаємодоповнюють один одного та означають по суті одне й те саме. А Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (ст. 4.) передбачено десять основних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, це принципи обачності, повного висвітлення, автономності, послідовності, безперервності, нарахування та відповідності доходів і витрат, превалювання сутності над формою, історичної (фактичної) собівартості, єдиного грошового вимірника, періодичності. На нашу думку, законодавчо встановлені в Україні принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності найбільш вдало розроблені та регулюють облік підприємств України усіх форм власності.

Всі ці принципи регулюють облік розрахункових операцій, але найбільшу увагу слід звертати на принципи обачності, історичної (фактичної) собівартості та єдиного грошового вимірника.

Перші згадування про рахунки можемо знайти ще за біблійних часів у вислові царя Соломона, який наполягає на тому, щоб купець рахував, оцінював і записував свої борги. Тобто майже одночасно з введенням запису боргів вводилася їх оцінка, тому розглянемо еволюцію рахунків [4] за заборгованістю (табл. 1).

Історично розвиток рахунків відбувся від майнових (матеріальних, інвентарних) рахунків. Майже одночасно інвентарні рахунки були доповнені рахунками розрахунків, сукупність яких одержала назву «ресконтро». Якщо в партимональній бухгалтерії відображалось обліковим записом тільки фактичне виконання зобов'язання, то в камеральній фіксувалися зобов'язання, що впливають з договорів та адміністративних розпоряджень.

У Давньому Римі систематичний запис вівся в двох кодексах, в одному з яких наводилися тільки рахунки грошових коштів і розрахунків. Кодекс, який вів кредитор, зв'язався з тим, що записував боржник. У кодексі не повинно було бути виправлень раніше зроблених записів. Велася книга термінових зобов'язань. У неї, на думку М. Фогта, записувалися видані у позику суми, зазначався термін їх одержання назад і відмічалася сума інтересів, що стягувалися з позичальника. Деякі автори, наприклад В. Кампі, вважають, що термінова книга зобов'язань являла собою паралельну книгу до ресконтро, оскільки в терміновій книзі зобов'язань був рахунок для кожного дебітора і кредитора.

Еволюція бухгалтерських рахунків, що використовуються під час відображення розрахунків

Вчений	Погляд
1	2
Д. Манчіні (XIV ст.)	Поділив всі рахунки на живі (розрахунки з фізичними особами) і мертві (матеріальних і грошових цінностей), а тому і виникли дві теорії – юридична та економічна.
Дієго дель Кастило (1522)	Кожен факт господарського життя трактував як борговий. Предметом обліку, з погляду вченого, є договори. За рахунками він побачив агентів – людей, адміністраторів (фізичних осіб) або контрагентів (фізичних і юридичних осіб, сторонніх для цього підприємства). Мета обліку полягала у відображенні юридичних прав і вимог учасників договорів.
С. Ван Стевін (1607)	Мікрооблік повинен надати дані про: наявність грошей у касі, стан розрахунків з підзвітними особами і матеріально-відповідальними особами, стан розрахунків з дебіторами і кредиторами, результати операцій із придбання і продажу кожного товару.
Жак Саварі (1675–1755)	Зазначає, що досить вести три книги: журнал, продажну і касову. Також він пропонує вести ділову книгу (пам'ятну) для запису всіх боргів, «щоб купець міг завжди мати перед собою суму своїх боргів і завдяки цьому утриматись від значних закупівель товару».
Л. Флорі (XVII ст.)	Всі рахунки класифікував на чотири групи: капітал, номінальні рахунки, торгові рахунки і рахунки розрахунків.
Піетро Паоло Скалі (1755)	Поділив рахунки на три групи: власні, майнові і кореспондентів (дебіторів і кредиторів).
А. Коррон (1754)	Всі приватні рахунки (кореспондентів) поділяв на мої (дебітори) і його/їх (кредитори).
М. де ла Порт (кін. XVII – XVIII ст.)	Найбільшою заслугою є класифікація рахунків на три групи: а) рахунки власника (капіталу, збитків і прибутків, витрат, комісії, страхування); б) рахунки власності (каси, товарів, векселів, рухомої і нерухомої власності, акцій, тощо); в) рахунки кореспондентів (простий контокорент, лоро і ностро, часткові операції тощо). Такий поділ рахунків дозволяє сформулювати постулат де ла Порта: різниця сальдо рахунків майна і власника завжди дорівнює різниці сальдо рахунків кореспондентів (розрахунків). Рахунками кореспондентів є рахунки розрахунків, що показують дебіторську і кредиторську заборгованість. Тут ми бачимо першу назву рахунків кредиторів і дебіторів – рахунки розрахунків.
Гомберг Л.І. (1895)	Рахунки класифікував в трьох розрізах: 1) за властивостями рахунків (зовнішні, внутрішні, причому до зовнішніх відносяться рахунки, що враховують дебіторську і кредиторську заборгованість, а до внутрішніх – рахунки власних засобів); 2) за властивостями оборотів (рахунки складових частин майна і рахунки чистого майна, останні розподіляються на рахунки результатні і рахунки капіталу); 3) за властивостями юридичних відносин (рахунки кореспондентів, агентів та власника).
А.М. Вольф (1854–1920)	Вченому належить своєрідна класифікація цінностей, яка потім стала обов'язковою для представників петербурзької школи: 1) цінності речові, 2) гроші і 3) цінності умовні. У зв'язку з цим виділяють три групи рахунків: майна, послуг, рахунків (особисті).
Августин Шибє і Карл Одерман (XIX ст.)	Представники юридичного напрямку поділяли рахунки на матеріальні (актив без дебіторів) та вимог, які, в свою чергу, були поділені на рахунки розрахункових відносин (особові), боргових документів та капіталу.

Нідерландський дослідник Якоб ван дер Шуер (1625) вважав, що дебітор – це той, хто має (власник), хто одержує або кому посилають, той, хто купує, кому поставляють, продають або від кого сподіваються одержати платіж, або, нарешті, той, хто повинен платити [5].

У Франції М. де ла Порт, видатний вчений кінця XVII – початку XVIII ст., сформулював теорію дебетування і кредитування рахунків, яка зводилася до двох основних правил:

1) дебітор – все, що отримується у власність чи управління господарством, або та особа, яка отримує цінності;

2) кредитор – все, що перестає бути власністю чи виходить із управління господарства, або та особа, яка видає цінності.

А от італійські автори вбачали зміст бухгалтерської науки у зміні прав та зобов'язань осіб, що беруть участь у господарському процесі. Так, Лука Пачолі (1493) в «Трактаті про рахунки і записи» під час характеристики факту господарського життя виділяв чотири обов'язкові моменти, які повинні бути відображені в обліку: суб'єкт; об'єкт; час та місце. Цим моментам відповідають чотири питання: хто, що, коли і де? З цього приводу італійський вчений Л. Флорі

(1970) виділяв: дебітора; кредитора; суму; характер факту. Перші дві вимоги передбачали виділення суб'єктів, третя – рахунків. Інвентаризаційна комісія у разі розбіжності залишків складає порівняльну відомість, за результатами якої керівник приймає рішення. Як правило, відповідальні особи пишуть пояснювальні записки. Звірка з дебіторами проводиться щомісяця до двадцять п'ятого числа місяця, наступного за місяцем перевірки. Також порівняння залишків проводиться за вимогою покупців і у разі зміни менеджера, який працював із цим замовником індивідуально. Етапи та порядок загального ведення обліку розрахункових операцій наведено на рис. 1.

У бухгалтерському обліку розрахункові операції є об'єктом обліку, по-перше, як динамічний процес (проведення платежу до, одночасно чи після одержання товарів, робіт, послуг) і, по-друге, як статичний стан, тобто заборгованість між суб'єктами розрахунків [4].

Завданнями бухгалтерського обліку розрахункових операцій є: дотримання встановлених правил розрахункових відносин; своєчасне документальне оформлення розрахункових операцій; своєчасне і достовірне ведення аналітичного і синтетичного обліку розрахунків.

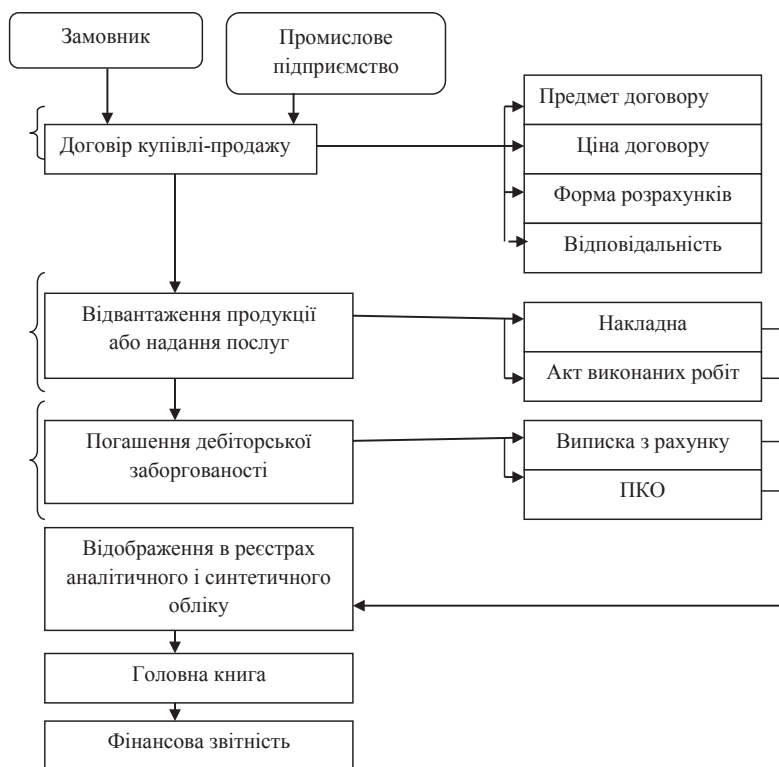

Рис. 1. Бухгалтерський облік відображення розрахункових операцій

Система бухгалтерського обліку повинна адаптуватися до змін зовнішнього середовища та умов функціонування підприємства, врахувати запити на інформацію різних груп користувачів та максимально задовольняти їхні потреби. Проф М.С. Пушкар, підкреслюючи домінуючу роль інформації в обліку, пропонує навіть замінити назву «бухгалтерський облік» словом «інформологія» (від лат. *informo* – надаю форму, зображую та грец. *logos* – вчення, наука), що означатиме науку про створення уяви про діяльність підприємства за допомогою отриманої інформації [4]. Вчений наголошує, що інформація повинна стати визначальним поняттям у розкритті сутності облікової системи.

Формування інформації в системі бухгалтерського обліку відбувається за кілька етапів (рис. 2).

Ознаками будь-якої науки є: наявність власних особливих об'єктів спостереження, власного особливого апарату

дослідження цих об'єктів, власних методів їх вивчення, а також власних принципів і категорій, законів і закономірностей, здатних формально описати всю сукупність можливих явищ в межах вибраного комплексу об'єктів. В умовах революційних наукових звершень відбувається взаємне збагачення природних і суспільних наук новими знаннями, поняттями, здійснюється їх переосмислення, розширюється можливість і необхідність застосування процесів пізнання світу кожною галуззю науки.

У ринковій економіці України концепція бухгалтерського обліку визначає основи побудови системи бухгалтерського обліку: теорії та практики, але на останніх досягненнях бухгалтерського обліку як науки, досвіду зарубіжних країн.

Концепція (від лат *conceptio* – сприйняття, розуміння; система) – це певний спосіб розуміння, трактування яких-небудь явищ, основний погляд, керівна ідея для їх освітлення; єдиний, визначальний задум, провідна думка проекту (літературного чи наукового твору, системи та ін.). Концепція бухгалтерського обліку (*Accounting concepts*) – основні теоретичні принципи ведення бухгалтерського обліку і звітності.

Раніше виникали дискусії з приводу існування теоретичної бази бухгалтерського обліку, оскільки бухгалтерський облік розвивався на основі практики. Проте бухгалтери намагалися

створити теорію бухгалтерського обліку; незважаючи на те, що були запропоновані різноманітні теоретичні концепції, лише деякі з них отримали загальне визнання. Найбільш важливими є чотири концепції бухгалтерського обліку:

- 1) концепція діючого підприємства (*on-going concern concept*), яка виходить із припущення, що підприємство вважається чинним до тих пір, поки не з'являться свідчення зворотного, тому активи компанії не оцінюються як сума звичайних акцій і резервів;
- 2) концепція нарощування (*accruals concept*) – передбачає врахування доходів і витрат у момент їх виникнення, а не після того, як вони отримані або виплачені;
- 3) концепція незмінності (*consistency concept*) вимагає, щоб звітність за послідовні періоди часу велася на основі незмінності методів обліку;

Рис. 2. Етапи формування інформації в системі бухгалтерського обліку

4) концепція обережності (prudence concept) вимагає, щоб облік вівся на консервативній основі, тобто записи надходжень прибутку або доходу не повинні робитися до того, як гроші реально надійдуть, а записи збитків виробляються в той момент, коли ці збитки тільки прогнозуються.

Вперше, на необхідності розроблення на рівні уряду концепції розвитку бухгалтерського обліку наголошує М.С. Пушкар, відмічаючи, що вона має бути покладена в основу базової моделі обліку України. Зокрема, науковець пропонує включити в концепцію такі положення, як: характеристики облікової інформації (види обліку, якісні характеристики інформації, користувачі); структура та зміст концепції (визначення обліку як системи, парадигма обліку, категорії обліку, методологічні рівні побудови, об'єкти, суб'єкти обліку, облікова політика держави); прийняття умовностей бухгалтерського обліку (історичність, періодичність, консерватизм, вимірники та інше), елементи фінансової звітності; процедури обліку. Концепція розвитку бухгалтерського обліку повинна опиратися в основному на наукові положення, а «не на практику, яка поки що не має суттєвих досягнень» [6].

Н.М. Малюга, визначаючи перспективи побудови національної системи бухгалтерського обліку, адекватної до нових виробничих та соціальних відносин, наголошує на потребі розроблення концепції розвитку бухгалтерського обліку як теоретичного базису інституційної та реформеної перебудови. Складниками Концепції автор вважає [7]:

- удосконалення національної системи бухгалтерського обліку, що полягає у приведенні її у відповідність до вимог ринкової економіки з урахуванням стану світових фінансових ринків;
- оновлення нормативної бази бухгалтерського обліку через розроблення методичних вказівок з питань організації та звітності;
- удосконалення методології бухгалтерського обліку;
- становлення бухгалтерської професії через створення інституту професійних бухгалтерів України;
- підвищення кваліфікації бухгалтерських кадрів.

Зважаючи на відсутність концепції бухгалтерського обліку розрахункових операцій, запропоновано її відповідно до етапів облікового процесу (розрізняючи органі-

зацію обліку розрахункових операцій, ведення обліку розрахункових операцій та складання звітності). Окрім того, запропоновано поділяти ведення бухгалтерського обліку розрахункових операцій на принципи:

- 1) зумовлені економічним оточенням (суб'єкт господарювання, часовий період, грошовий вимірник);
- 2) сформовані середовищем бухгалтерського обліку (обачність в оцінці, автономність фінансових результатів, безперервність);
- 3) вимоги (превалювання сутності над формою, нарахування та відповідність доходів і витрат, послідовність, повнота, доказовість). Концепція бухгалтерського обліку розрахункових операцій подана на рис. 3.

За допомогою наведеної концепції бухгалтерського обліку розрахункових операцій буде забезпечено бухгалтерів обліковою інформацією:

- про загальні підходи до організації та ведення бухгалтерського обліку розрахункових операцій;
- про прийняття управлінських рішень щодо розрахункових операцій;
- допомагати користувачам бухгалтерської інформації в розумінні даних, які містяться в бухгалтерській звітності.

Доцільність виокремлення концепції бухгалтерського обліку розрахункових операцій зумовлена економічним оточенням та пояснюється тривимірністю навколишнього світу: будь-який об'єкт можна виміряти у просторі, часі та енергії. Тому факти господарського життя (ФГЖ) повинні стосуватися певного суб'єкта господарювання – ідентифікація у просторі; господарські операції відбуваються на певну дату, звітність складається за чітко визначений часовий проміжок (в умовах комп'ютеризації обліку це може бути не лише місяць, квартал або рік, а й день, декада, тиждень) – ідентифікація у часі; окрім того, усі ФГЖ повинні бути виміряні у грошовому вимірнику (з можливим уточненням характеристик із застосуванням натурального та трудового вимірників). Принципи, сформовані середовищем бухгалтерського обліку, є об'єктивними за своєю сутністю, тоді як вимоги є більш суб'єктивними, саме ця група принципів найбільше змінюється зі зміною умов господарювання.

Рис. 3. Концепція бухгалтерського обліку розрахункових операцій

Концепція бухгалтерського обліку розрахункових операцій повинна базуватися на низці взаємопов'язаних фундаментальних концепцій, розвинених у межах теорії бухгалтерського обліку.

На нашу думку, бухгалтерському обліку розрахункових операцій притаманні такі правила його організації:

– відповідність нормативно-правовим актам у сфері регулювання бухгалтерського обліку розрахункових операцій;

– динамічність бухгалтерського обліку розрахункових операцій, постійне удосконалення облікового процесу, методології та техніки бухгалтерського обліку на основі комп'ютеризації та оптимізації затрат на ведення бухгалтерського обліку розрахункових операцій;

– використання принципів системного підходу (адаптивності, адекватності, цілісності, структурності, взаємозалежності структури та середовища, ієрархічності та ін.).

Ці правила можуть бути уточнені з урахуванням специфіки умов господарювання певного підприємства та обов'язково зазначені з детальним поясненням сутності у наказі про облікову політику суб'єкта господарювання.

Висновки. Правильність та своєчасність розрахункових операцій є одним із найважливіших показників, які характеризують фінансовий стан підприємства, а це має велике значення для організації обліку промислового підприємства. Зниження рівня розрахункової дисципліни приводить до зростання дебіторської заборгованості, в тому числі простроченої. Основну частку заборгованості становлять зобов'язання за розрахунками з покупцями і замовниками за відвантажені товари, готову продукцію, виконані роботи і надані послуги. Для промислового підприємства дуже важливо не допустити необґрунтованого збільшення суми боргів замовників, уникати дебіторської заборгованості з високим ступенем ризику.

Розрахункові операції займають значну частку в загальній сукупності оборотних активів підприємства, а тому неправильне ведення обліку спричинить суттєві викривлення інформації, яка відображається у звітності підприємства. Так, за даними офіційного сайту Державного комітету статистики України, розрахункові операції протягом періоду 2010–2015 рр. становили понад 55% від загального складу оборотних активів підприємства України. За видами економічної діяльності питома вага коливається в межах 38–60%, і найвищий показник можна спостерігати в оптовій торгівлі, а найнижчий – у роздрібній, це зумовлено специфікою цих видів діяльності. Облік розрахунків із покупцями та постачальниками є найважливішою ділянкою бухгалтерської роботи, оскільки на цьому етапі формується основна частина доходів та грошових надходжень підприємств. У зв'язку з цим є велика кількість невирішених проблем, пов'язаних з обліком та аналізом розрахункових операцій за товари, роботи, послуги. Тому сьогодні необхідно проводити дослідження розрахункових операцій у цій сфері бухгалтерського обліку на основі аналізу історичного розвитку (еволюції), вивчити особливості організації обліково-аналітичної роботи на підприємстві і підвести підсумки законності управлінських рішень щодо формування та погашення заборгованості, в тому числі за розрахунковими операціями, які мають найбільший ризик виникнення зловживань під час їх здійснення.

Таким чином, питання розрахункових відносин є досить актуальним зараз в Україні, воно має істотне значення для становлення ефективної облікової політики підприємств і нормального функціонування економіки. Результати досліджень мають бути враховані для подальшого розвитку теорії і практики бухгалтерського обліку, контролю й аналізу розрахунків на сучасному етапі реформування обліку та звітності підприємств.

Список використаних джерел:

1. Орлов І.В. Бухгалтерський облік і контроль суб'єктів господарювання: теорія і методологія / І.В. Орлов // Монографія. Житомир: ЖДТУ, 2010. 400 с.
2. Задорожний Ю.А. «Руська правда» і римське право: порівняльний аспект / Ю.А. Задорожний // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2009. № 1(87) С. 49–53.
3. Стоун Д. Бухгалтерский учет и финансовый анализ / Д. Стоун, К. Хитченк / Перевод с англ. Ю.А. Огибин, Г.А. Огибин. М.: Сирин, 1998. 302 с.
4. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней / Я.В. Соколов / Учебное пособие для вузов. М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. 638 с.
5. Сурніна К.С. Розрахунки в системі бухгалтерського обліку: історичний аспект / К.С. Сурніна. URL http://docs.google.com/viewer?a=w8rg:zsoplyidpgoi:www.nbu.gov.ua.na/Azticles/kulnar/knp200014/knp14_9.dos.
6. Боді Зві, Мертон Роберт. Фінанси / Зві Боді, Роберт Мертон // Переклад з англ. мови. М.: Видавн. дім «Вільямс», 2000. 592 с.
7. Малюга Н.М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія і методологія, перспективи розвитку / Н.М. Малюга // Монографія. Житомир: Рута, 2005. 548 с.

ЭВОЛЮЦИЯ И КОНЦЕПЦИИ УЧЕТА РАСЧЕТОВ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Аннотация. В статье исследован исторический процесс развития бухгалтерского учета расчетов, касающихся эволюционных подходов определения сущности бухгалтерских счетов и их применения в хозяйственной деятельности, при отражении расчетов. Рассматриваются проблемы способов понимания, трактовки основных принципов и концепций бухгалтерского учета расчетных операций, положенных в основу базовой модели учета в Украине: качественные характеристики информации, категории учета, методологические уровни построения, объекты и субъекты учета; принятие условностей учета (историчность, периодичность, консерватизм), элементы отчетности; процедуры учета.

Ключевые слова: эволюция, концепция, расчеты, бухгалтерский учет, предприятие, отчетность, информация, счета.

EVOLUTION AND CONCEPTS OF CALCULATION ACCOUNTS AT THE ENTERPRISE

Summary. The article deals with the historical process of development calculation accounts as to evolutionary approaches to the definition of the essence of accounting and their application in economic activities, when displaying calculations. The problems of methods of understanding, interpretation of the basic principles and concepts of accounting of settlement operations, which are the basis of the basic accounting model in Ukraine are considered: qualitative characteristics of information, accounting categories, methodological levels of construction, objects and subjects of accounting, acceptance of accounting conventions (historicity, periodicity, conservatism); reporting elements; accounting procedures.

Key words: evolution, concept, calculations, accounting, enterprise, reporting, information, accounts.